

ZÁVĚR

Právo civilního procesu bývá pokládáno za jedno z nesložitějších právních odvětví. Zatímco právo občanské právo hmotné („právo každodenního života“) stanoví, co je po právu, úkolem občanského práva procesního je zajistit jeho ochranu a vymahatelnost. Proces uvádění hmotného práva v život pomocí práva procesního je v civilněprávních věcech svěřena nezávislým soudům. Postup řízení před soudem, ochranu práv, oprávněných zájmů a povinností účastníků řízení, jakož i pravidla jednání před soudy upravuje občanský právní řád. Zákon, kterým se český sporný civilní proces řídí, procházel a stále prochází neustálými novelizacemi, které postupnými změnami mění jeho dosavadní charakter cestou posílení dispozičního principu a projednací zásady za současného odstranění postulátu materiální pravdy.

S procesní odpovědností účastníka ze nesplnění povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní jsou splněny určité terminologické problémy.²⁶⁹ V zákoně absentuje definice pojmu „břemeno důkazní“ a „břemeno tvrzení“ a jeho přenesení či rozložení na jednotlivé strany sporu v konkrétních procesních situacích. Terminologie není používána legislativou, neboť problematika důkazního břemene i břemene tvrzení není v občanském soudním řádu ani v jiných procesních předpisech upravována. Její řešení je ponecháno právní vědě a právní praxi, přičemž vzhledem k jejich povaze, kdy vyplývají vždy z určité konkrétní situace hmotného práva ovládaného přísnými pravidly a pevným řádem subjektivních práv, si nelze představit jejich zachycení v zákonné právní normě. Výjimku snad představují břemena pokud jde o pravost a pravdivost listiny, stran kterých lze z důvodu neměnnosti závěru o břemenu tvrzení a břemenu důkazním ve vztahu ke konkrétním situacím legitimně očekávat subsumpci po zákonnou normu. Lze uzavřít, že termíny „důkazní břemeno“ a „břemeno tvrzení“ vyjadřují procesní důsledky nesplnění povinnosti důkazní a povinnosti tvrzení a mají odpovědnostní

²⁶⁹ MACUR, J. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. Universita J. E. Turkyň v Brně, Svazek 56, 1984, str. 55

charakter ve vztahu k procesním stranám, pokud jde o jejich úspěch ve sporu.

Stěžejní fází civilního procesu představuje proces dokazování před soudem, v němž je spatřováno těžiště civilního řízení. Do popředí zájmu zainteresovaných odborníků, právní praxe i laické veřejnosti se stala tzv. souhrnná novela občanského soudního řádu, která je markantním dokladem toho, že moderní, funkční a zaběhlé systémy civilního procesu jiných právních řádů mohou být pro naši právní úpravu inspirující (např. v zavedení institutu přípravného řízení podobajícího se doufázovosti řízení anglického a francouzského procesu, nebo omezení rozsahu písemného odůvodnění rozhodnutí, jehož znaky vykazuje německý civilní proces). Ačkoli je nemožné si představit ad hoc přijetí jiného právního systému (který se vyvíjel dlouhodobě v jiném právním prostředí a v zažitých tradicích) a jeho aplikaci do právních poměrů českého procesu, současně je však třeba si uvědomit, že mnohé z přijímaných změn navazují na tradice českého civilního procesu zakotvené v dřívějších právních úpravách (např. znovuzavedení rozsudku pro uznání a pro zmeškání) a postupnými kroky se navracejí k starému pojetí. Společně jsou přijímány změny související s požadavky elektronizace a modernizace justice (např. elektronický platební rozkaz) a vedou k smělym návrhům týkajícím se elektronického spisu. V této souvislosti je však třeba mít za zřeteli nebezpečí přílišného formalismu a nutnosti odlišit pochopitelné zavedení elektronické komunikace soudu s účastníky (které reaguje potřebu moderní doby) od „degradace soudního rozhodování“ bez možnosti individuálního posouzení.

Pánem procesu by měl i nadále zůstat soudce, na němž je, jaké bude mít řízení průběh a který je povolán „skládat účet“ se svých skutkových a právních závěrů, které učinil, přičemž tím, že vysvětluje, zároveň se zodpovídá. Ačkoli odbřemenění soudce je nutno z hlediska praxe považovat na zásadní přínos, další vývoj ve smyslu pouze ústního zdůvodnění rozhodnutí při jeho vyhlášení by měl být nadále limitován pouze za případy tzv. bagatelních věcí (spory nižší majetkové hodnoty) a situace, kdy se účastníci sporného řízení výslovně vzdají práva odvolání. V této situace se nelze bez dalšího přiklonit k argumentu, že zdlouhavým a komplikovaným

pisemných odůvodněním rozhodnutí laická veřejnost nerozumí (a nejsou tedy potřeba), což do jisté míry bude vždy záviset nejen na složitosti projednávané causy, ale schopnostech soudce jasně, stručně a výstižně odůvodnit své rozhodnutí (což je mnohdy ve motivováno snahou „uspokojit“ nadřícené soudu pro případ odvolání). Stejně tak se však v kontextu s jinými zahraničními právními úpravami civilního procesu (např. německý civilní proces) jeví dosavadní právní úprava (memorující skutková vyjádření žalobce a žalovaného) neudržitelná. Kompromisním řešením pro případy písemného vyhotovení rozhodnutí by se zdálo být pouze konstatování skutkového stavu na základě provedeného dokazování (včetně případného odůvodnění, proč některé z účastníky navrhovaných důkazů nebyly soudem provedeny), objasnění zhodnocení důkazů soudem (proč byl z toto a toho důkazy vyvozen ten a ten závěr), odkaz na právní předpis (nikoli však jeho doslovná citace a výklad institutů hmotného práva) a vypořádání se s námitkami stran. Disputace stran nutnosti písemného odůvodnění všech rozhodnutí pro zachování transparentnosti soudního rozhodování (které nelze odůvodnit snahou justice o ulehčení si), lze snadno vyvrátit odkazem na české trestní řízení, které umožňuje vyhotovení rozhodnutí (a to v trestních řízeních projednávaných trestní činy v horní hranici trestu odnětí svobody ve výměře až do 5 let).

Otázka kam až má jít proces ponechávající řízení v rukou účastníků, popř. jejich právních zástupců dosud není jasně vytýčen. Souhrnná novela zahájila cestu advokátského procesu, v němž bude stále více ubývat vlivu soudce na průběh řízení a zároveň bude především a sporných stranách, aby ony vymezily předmět sporu, určily rozsah dokázání a průběhu řízení.²⁷⁰ Zvýšení vlivu advokátů v civilním řízení by však mělo být vyváжено i jejich zvýšenou odpovědností, např. ve vztahu k náležitostem řádného návrhu na zahájení řízení (žaloby) podaného jeho prostřednictvím, kdy stav neúplnosti žaloby (ve vztahu k § 42 odst. 4 a § 79 odst. 1 o.s.ř.) nebo nezaplacení soudního poplatku přímo s návrhem by rovnou vedl k odmítnutí žaloby. V případě advokáta jako erudovaného odborníka totiž poučovací povinnosti soudu ve smyslu náležitostí řádného návrhu na zahájení řízení zavání

²⁷⁰ JIRSA, J. *Perspektivy českého civilního procesu*. Právní rozhledy, 2008, č. 12, str. 433

zastaralým paternalistickým přístupem a pokud zákonodárce přistoupil k sankcionování účastníka řízení (který v případě neomluvenému nedostavení se k jednání či nevyjádření se k věci je „trestán“ zastavením řízení, kontumací či fikcí uznání), zavádí tak značnou nerovnost.

Nové přístupy civilního procesu jsou v neposlední výzvou pro soudce samotné, neboť je nutí ke změně zažitého procesního myšlení, a bude jen soudci samotnou, zda využije možnosti nabízené zákonem a povede spor respektují jak někdy i příliš formalistický požadavek zákona, tak možnost širšího vnímání equity, které uplatní v situacích, kdy mu právě litera zákona ponechává prostor k individuálnímu přístupu.

Rovněž evropský sjednocovací proces sblížení soudních systémů jednotlivých členských států Evropské unie postupně mění charakter tradiční problematiky dokazování v cizině.

Předkládaná disertační práce nepodává a ani nemůže vyčerpávajícím způsobem poskytnout globální analýzu všech s problematikou dokazování ve sporném řízení přes soudem prvního stupně souvisejících problémů, může však upozornit na některé nejzásadnější aspekty dané tematiky, a to nejenom z hlediska výkladu jednotlivých pojmů a definic a teoretickému popisu přechodů důkazního břemene, ale přihlédnutím k širším souvislostem (např. komplexnímu pohledu na novelizace občanského soudního řádu, které vytýčili směr ubírání českého civilního řízení, zohlednění mezinárodněprávních důsledků dokazování v cizině – zahrnujícím pro Českou republiku závaznou právní úpravu - jakož i letnou komparatistiku některých zahraničních právních úprav.